

Kobiety w polskim projektowaniu graficznym – Liliana Baczevska

Magdalena Kierzek (Polska)

Zauważenie problemu pominięcia czy też zapomnienia graficzek w historii polskiego projektowania graficznego przyczyniło się do powstania pracy o kobietach dizajnu. Jednak przed rozpoczęciem poszukiwań należało przyjąć pewne kryteria i zakres omawianego zagadnienia. Kluczowym założeniem była działalność projektowa kobiet w okresie powojennym, a dokładniej w latach 1950–1990. Chociaż edukacja na kierunkach artystycznych była dostępna dla kobiet od kilkudziesięciu lat to, przyglądając się materiałom z omawianego okresu, można zauważyć, że niektóre z dziedzin projektowania graficznego reprezentowała w głównej mierze twórczość projektantów. Zatem celem pracy stało się odnalezienie nieznanych czy też zapomnianych kobiet, zajmujących się projektowaniem graficznym z tamtych lat oraz przybliżenie ich twórczości.

Magazyn „Projekt” wydawany był w latach 1956–1989 pod redakcją Jerzego Hryniewieckiego, a każdy numer edytowano w języku polskim, rosyjskim, angielskim i niemieckim.

Dwumiesięcznik traktował o szeroko pojętych sztukach wizualnych, a więc stał się swego rodzaju kluczem, punktem odniesienia i początkiem do dalszych poszukiwań. Okładki powstawały przy współpracy z różnymi projektantami i, w o wiele mniejszym stopniu – projektantkami, bowiem na 213 numerów jedynie kilka zostało stworzonych przez graficzki. Przegląd wszystkich numerów wspomnianego czasopisma pozwolił na wyłonienie trzech projektantek, których prace często

były przedstawiane we wspomnianym periodyku. Liliana Baczewska, Bożena Rogowska i Danuta Żukowska to kobiety, które w latach 1950–1970 aktywnie zajmowały się projektowaniem graficznym. Dodatkowo, chociaż materiałów na ich temat nie było nadzwyczaj dużo, informacje te w jakimś stopniu okazały się nieco łatwiej dostępne, niż w przypadku innych, wymienianych w magazynie projektantek. Poszukiwania krótkich notek biograficznych, które stanowiłyby pewne uzupełnienie i nadały kontekst opracowaniu, okazały się o wiele trudniejsze, niż początkowo można było zakładać. Jednak wartość projektowa dorobku graficzek była czynnikiem napędzającym powstawanie pracy. Choć wspomniane zostały trzy projektantki to niniejszy artykuł poświęcony jest działalności Liliany Baczewskiej, ponieważ jako jedyna z wymienionych kontynuowała twórczość na obczyźnie po wyjeździe w 1968 roku do Kanady.

Liliana Baczewska urodziła się w 1931 roku w Warszawie, tam również ukończyła studia na Akademii Sztuk Pięknych w 1956 roku w pracowni Henryka Tomaszewskiego. Zajmowała się ilustracją, projektowaniem plakatów, głównie filmowych, a także okładek do płyt winylowych oraz książek. Rok po zakończeniu edukacji otrzymała nagrodę im. Tadeusza Trepcowskiego za plakat z okazji 22 lipca. W 1968 roku przeprowadziła się do Toronto w Kanadzie, niedługo później otrzymała posadę w Sheridan College The School of Visual Arts na wydziale ilustracji,

gdzie nauczala do 1991 roku . Źródła i materiały odnalezione w Polsce urywają się w momencie wyjazdu projektantki za granicę. Warto również zaznaczyć, że projektantka po przeprowadzce zmieniła nazwisko na Lilian Lampert, tym samym jej późniejsze prace są tak sygnowane. Zważając na zebrane materiały oraz fakt, że niniejszy fragment skupia się na twórczości projektantki z lat 1956–1968, czyli okresie jej działalności w Polsce – w poniższym omówieniu projektantka będzie widnieć pod nazwiskiem Baczevska, bowiem tak podpisywane były wszystkie jej projekty z tamtych lat.

Prace Liliany Baczevskiej w dziedzinie plakatu filmowego można wyodrębnić pod względem pewnych cech charakterystycznych, występujących w tym obszarze jej twórczości. Czynniki klasyfikujące poszczególne projekty z tej dziedziny to: a) mocna typografia, b) ilustracyjność, c) użycie fotografii w połączeniu z techniką kolażu oraz ostatnia – d) połączenie trzech poprzednich w ramach jednej kompozycji. Chociaż w projektach będących ilustracyjnym przedstawieniem tematu nie ma zdjęć, to jednak wciąż odnosi się wrażenie, że w niektórych z nich elementy kompozycji są pierwotnie malowane, a następnie wycinane, bądź zostały stworzone, by uzyskać taki efekt. Najlepszym przykładem jest plakat do filmu *Król strzelców*, gdzie postać znajdująca się na pierwszym planie, została stworzona z wyciętych elementów, a towarzyszące jej niesforne litery, skaczą między cienkimi liniami w tle. Kompozycję cechują dość prosta i ograniczona

kolorystyka, lekkie cieniowanie i niepołączone ze sobą części hokeisty, które – chociaż utrzymane w tej samej stylistyce – tworzą wrażenie czegoś w rodzaju „ilustracyjnego kolażu”.

Liliana Baczewska, *Król Strzelców*, 1961, źródło: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego (z lewej)

Liliana Baczewska, *Porte des lilas*, 1958, źródło: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego (z prawej)

Kiedy indziej te ilustracyjne plakaty przyjmują formę bardziej malarską, niekiedy abstrakcyjną, zbudowaną ze zdecydowanych, dynamicznych pociągnięć pędzla, jak w *Porte des lilas*.

Natomiast plakaty bazujące na samej typografii charakteryzuje wyrazista kolorystyka, użyta albo w celu wypełnienia liter, albo jako tło i tutaj znów – poszczególne znaki bardzo często są wycinane, a niekiedy „wyszarpane”. Pierwszą technikę tworzenia liternictwa dobrze przedstawia plakat do filmu *Don Juan*, zaś drugą *Pierwszy bój*, gdzie na czarnym tle umieszczone zostały czerwone litery o nieregularnych kształtach.

Liliana Baczevska, *Don Juan*, 1961, źródło: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego

Liliana Baczewska, *Pierwszy bój*, 1959, źródło: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego

Przykładem pracy łączącej wszystkie wspomniane na początku elementy i techniki jest plakat do włoskiego filmu *Płaszcz*. W projekcie tym główną rolę pełni wizerunek bohatera historii – biednego urzędnika miejskiego, którego największym marzeniem jest kupno tytułowego płaszcza. Postać ta została przedstawiona w uproszczonej formie. Czarna plama prezentuje sylwetkę z wyciągniętymi dłońmi, które wyróżniają się poprzez użycie negatywu, a minimalistyczna twarz odznacza się charakterystycznym dla bohatera wąsem. Dodatkowym atrybutem jest czarny kapelusz – zarówno w przypadku tego elementu, jak i płaszcza, pojawia się linearne cieniowanie nierównomierną i ekspresyjną kreską w negatywie. Postać znajduje się po lewej stronie plakatu, po prawej – tytuł oraz najważniejsze informacje dotyczące produkcji. Dynamiczność

plakatu opiera się na zastosowaniu formy trójkąta oraz elementów w kolorze czerwonym i niebieskim, niektóre z nich zostały wypełnione kadrami z filmu, a wspomniane wcześniej napisy są niekiedy obrócone zgodnie z liniami wyznaczonymi przez trójkąty. Przeglądając inne plakaty zrealizowane w ramach promocji *Płaszcz*, można zauważyć, że większość z nich bazuje na zdjęciach z filmu, bądź na przedstawieniu wizerunku jednej z bohaterek – Cateriny. W projekcie Liliany Baczewskiej dostrzegamy inną perspektywę, gdzie ilustracja w pewien sposób intryguje odbiorcę poprzez przedstawienie na głównym planie tajemniczej postaci oraz przygaszenie zdjęć i potraktowanie ich jako elementu drugoplanowego.

Liliana Baczewska, *Płaszcz*, 1957, źródło: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego

Liliana Baczeńska po wyjeździe do Kanady nadal zajmowała się projektowaniem, dodatkowo wykładała na uczelni w Toronto. Z dostępnych informacji i materiałów wynika, że w późniejszych latach skupiała się bardziej na rysunku i malarstwie, brała udział w wielu wystawach indywidualnych i zbiorowych. Poszukiwania dotyczące informacji na temat Liliany Baczeńskiej wiązały się początkowo z szeregiem niepowodzeń. Od kwerend w bibliotekach, muzeach czy innych instytucjach, gdzie jedyne dostępne materiały obejmowały wycinki z gazet i skrawki papieru z datami pojedynczych wystaw czy podstawowych danych. Po wysłanie listu do Kanady na, jak się później okazało, nieaktualny adres. Choć w polskich archiwach i bibliotekach trudno znaleźć jakiegokolwiek informacje (nawet w postaci skromnych notatek) na temat projektantki po 1968 roku, czyli przeprowadzce do Kanady, to Liliana Baczeńska jest jedną z niewielu przedstawicielek polskiej szkoły plakatu.

[1] K. Szrodt, *Polscy artyści plastycy w Kanadzie*, DIG, Warszawa 2019, s. 87.

[2] Materiały z Zachęty Narodowej Galerii Sztuki pozyskane w wyniku kwerendy (kwiecień 2020).

[3] K. Szrodt, *Polscy artyści...*, dz. cyt., s. 87.

**O osiągnięciach Liliany Baczewskiej-Lampert w Kanadzie
będzie można przeczytać w środę 27 lipca 2022 r.**

Zobacz też:

Kobiety w polskim projektowaniu graficznym